

Neonicotinen oorzaak van bijensterfte?

Mari van Iersel

Wie de kaart van Nederland bekijkt met daarop de in het oppervlaktewater aangetoonde hoeveelheden imidacloprid en daarnaast de verdeling van de bijensterfte over Nederland, ziet meteen een duidelijke overeenkomst. Het meeste sterfte is daar gerapporteerd waar het meeste imidacloprid in het water zit. Wie verder kijkt, ziet dat de kaart van de aanwezigheid van imidacloprid niet van hetzelfde jaar is als de kaart van de verdeling van de bijensterfte. De oorzaak van de bijensterfte is duidelijk of toch niet? De kaart met imidacloprid is van 2006, de kaart met de verdeling van de bijensterfte van 2008. De bijensterfte van 2008 past niet bij deze kaart. Dat doet vermoeden dat de onderzoekers twee kaarten gekozen hebben die het best bij elkaar passen. Dat is natuurlijk niet gedaan om te manipuleren maar om de overeenstemming in een keer duidelijk te laten zien en daarmee de discussie over een mogelijk verband op gang te brengen. Wat hiervan te denken?

Meer dan vroeger worden we geconfronteerd met bijensterfte. We zoeken natuurlijk allemaal naar oorzaken daarvan en we proberen maatregelen daartegen te nemen. Telkens weer ontstaan er heftige discussies over mogelijke oorzaken, die na enige tijd weer wegebben. We hebben het acute Israeli-verlammingvirus gehad dat in de Verenigde Staten is gevonden, Nosema ceranae heeft sterk in de belangstelling gestaan als mogelijke oorzaak en imidacloprid is al lange tijd verdacht. Wat moeten we als gewone imker hier nou mee? Wat weten we nou eigenlijk? Het staat vast dat de varroamijt een belangrijke rol speelt in die bijensterfte. Ook is duidelijk dat niet alle bijensterfte een gevolg is van de aanwezigheid van de varroamijt. Misschien kunnen we het zo stellen: een bijenvolk kan best een besmetting met de varroamijt aan, maar het bijenvolk komt in de problemen als daar andere ziekteverwekkers bij komen of zaken die de gezondheid benadelen, zoals giftige stoffen, gebrek aan dracht en ongunstige weersomstandigheden. De varroamijt is altijd aanwezig, de andere nadelige factoren niet. Imidacloprid zou een van die nadelige factoren kunnen zijn, hoewel dat tot nu toe uit onderzoek niet is gebleken.

Omgaan met de bijen

Er zijn pluimveehouders die kippen hebben voor de productie van vlees en eieren en die proberen tot een zo groot mogelijke productie te komen. Dieren zijn voor hen een productiemiddel en het welzijn van de dieren is een middel om tot een zo groot mogelijke productie te komen. Zieke kippen leggen te weinig eieren. Er zijn ook pluimveehouders die kippen hebben voor de productie van eieren en vlees, maar die de kip niet op de eerste plaats zien als een productiemiddel maar als een dier dat recht heeft op een goed dierenleven terwijl het dat prima combineert met de productie van eieren en/of vlees. En dan heb je ook nog de hobbyist die alleen maar van het omgaan met zijn sierkippetjes wil genieten. De eerste zal alle middelen inzetten die

de productie bevorderen, de laatste zal alles vermijden wat naar zijn mening de kippen schade toebrengt.

Een dergelijk onderscheid kun je ook maken bij imkers. De bedrijfsmatige imker voor wie bijen een productiemiddel zijn voor was en honing en een bron van inkomsten door de bijen in te zetten voor bestuiving, zal eerder middelen als amitraz en apistan inzetten om zijn bijenvolken gezond te houden dan de imker die vooral wil genieten van het natuurwonder dat het bijenvolk is. De laatste ziet veel meer gevaren die de gezondheid van het bijenvolk bedreigen: vreemde stoffen in het milieu, verarming van de dracht, residuen van bestrijdingsmiddelen.

Gewasbeschermingsmiddelen

Gewasbeschermingsmiddelen kunnen altijd rekenen op veel aandacht van de imker. De imker ziet vooral de gevaren die dit soort middelen opleveren voor de bijen. Er zijn dan ook de nodige voorbeelden van grote schade. Schade door bestrijdingsmiddelen kan worden ingebracht bij de spuutschadecommissie. Industrie, gebruikers en imkers bespreken daar met elkaar hoe er met deze middelen moet worden omgegaan. Er zijn voorbeelden waarin

Wie komt de redactie versterken?

In de redactie van het maandblad Bijenhouden is een vacature ontstaan. Wij zijn daarom op zoek naar een

collega-redacteur

Van de kandidaat wordt verwacht dat hij/zij:

- bijen houdt;
- praktisch en theoretisch goed op de hoogte is en bereid is zich verder te verdiepen in wat er op dit gebied gezegd en geschreven wordt;
- graag kennis wil overdragen
- gevoel heeft voor taal en onderhoudend kan schrijven;
- thuis is op internet;
- handig is met tekstverwerking.

De redactie vergadert één avond per maand. Schrijven en redigeren wordt geschat op vier à zes dagdelen per maand.

Wie belangstelling heeft voor de functie van redacteur, nodigen we van harte uit een mailtje te sturen aan redactie-secretaris Marga Canters, redactie@bijenhouders.nl, om een afspraak te maken voor een nader gesprek.

de inbreng van imkers ertoe geleid heeft dat de voorschriften voor inzet van deze middelen veranderd zijn omdat ze te veel nadelen opleverden voor insecten als honingbijen.

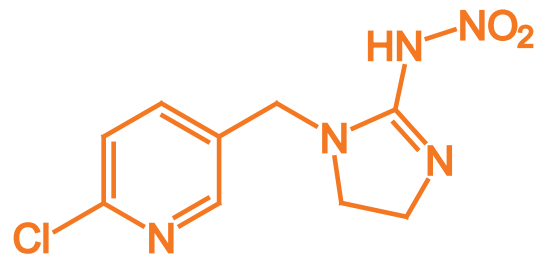
Imidacloprid en het voorzorgbeginsel

Dat imidacloprid, zoals alle neonicotinen, schadelijk is voor bijen staat wel vast. Wat niet vaststaat is of er ook schade is als imidacloprid volgens voorschrift wordt gebruikt. Hier ontstaat de discussie. De een zal zeggen: bij twijfel niet gebruiken, zeker omdat het milieu al te veel wordt belast, en omdat in het verleden vaker is gebleken dat middelen of productiewijzen die eerst onschuldig leken, bij nader inzien grote negatieve gevolgen hadden. Dat noemen we denken volgens het voorzorgbeginsel. De ander vindt dat gebruik is toegestaan totdat het tegendeel is bewezen. Het levert immers grote productievoordelen op en dat is van belang omdat steeds grotere aantallen mensen moeten worden gevoed. Landbouwers die afhankelijk zijn van goed werkende bestrijdingsmiddelen denken er anders over dan imkers die van hun bijen willen genieten. De bedrijfsmatige imker zal deze landbouwers gemakkelijker begrijpen dan de natuurimker die werkt volgens de principes van bijvoorbeeld de biologisch-dynamische landbouw.

De imker

Tot welke 'partij' de imker zich ook rekent, zijn probleem is dat hij vermalen wordt tussen de deskundigen. Enerzijds bijvoorbeeld Bayer als producent en LTO Nederland als vertegenwoordiger van gebruikers en anderzijds een organisatie als Greenpeace en andere milieubewegingen die zich bezighouden met de

nadelen van dit soort stoffen. De georganiseerde Nederlandse imkerij mist het gewicht om in deze discussie een doorslaggevende rol te spelen. De gewone imker kan niet meer doen dan zijn gezond verstand gebruiken en zich zo een mening vormen. Die zou kunnen zijn dat we het tot onze taak rekenen om met behulp van de waarnemingen die we aan onze bijen doen een waarschuwing te laten horen dat een stof als imidacloprid een gevaar oplevert voor het milieu en daarmee voor ons aller gezondheid. Als we dat als vereniging zouden doen, staan we sterker dan wanneer we het overlaten aan individuele imkers. Daarmee zou kunnen worden bereikt dat deskundigen onze waarnemingen op enigerlei wijze betrekken in de beoordeling van de veiligheid van een middel. Dat zou een verbetering van de toelatingsprocedures tot gevolg kunnen hebben. De imker kan niet beter doen dan in gesprek blijven met gebruikers en producenten. De manier waarop tegenwoordig door land- en tuinbouw gewasbeschermingsmiddelen worden ingezet in vergelijking met vroeger laat zien dat dat gesprek een zinvolle weg is. Boeren en tuinders houden ook van de natuur.

Standpunt van de NBV over neonicotinen

Op 2 mei hebben de onderzoekers Van der Sluijs en Tennekes in de NRC een discussie geopend over het gebruik van neonicotinen in land- en tuinbouw. De NBV heeft zich hierover beraden en neemt, na advies van haar bestuivingcommissie, het navolgende standpunt in.

Neonicotinen zijn voor de bijen fundamenteel gevaarlijke stoffen. Het is goed mogelijk dat er toepassingen van deze groep van bestrijdingsmiddelen bestaan die weinig risicovol zijn voor bijen. Echter het gebruik van neonicotinen op gewassen die bijen nodig hebben voor de bestuiving, zou vermeden moeten worden.

De abnormale sterfte van volken toeschrijven aan het gebruik van neonicotinen, zoals Van der Sluijs en Tennekes doen, is erg kort door de bocht en weinig gefundeerd. Ook in landen waar dit soort middelen verboden zijn of slechts een enkele, beperkte toelating kennen, komt abnormale sterfte voor.

Bij bedekte teelten zijn er bij gebruik van met name imidacloprid in Nederland al vele jaren problemen met bijen en hommels. Bij de toepassing van imidacloprid volgens de druppelmethodethode gaat de activiteit van de bestuivende insecten sterk achteruit. Pas enkele weken na het gebruik van dit middel bezoeken

ken bijen en hommels weer de bloemen van het behandelde gewas. De ingezette bijenvolken lopen zelf nauwelijks terug in sterkte, maar de bijen bezoeken de bloemen van het behandelde gewas niet meer. In de advieslijsten van de hommelleveranciers wordt het gebruik van imidacloprid dan ook afgeraden. Bij open teelten valt dit gedrag natuurlijk veel minder op, bijen mijden dan het gewas en kiezen een andere drachtbron. Zoals gezegd heeft het toeschrijven van de massale winterbijensterfte aan het gebruik van imidacloprid onvoldoende fundament.

Grote voorzichtigheid is echter geboden bij uitbreiding van de toelating van dit voor insecten gevaarlijke middel. Zeker nu opvallend veel residuen van imidacloprid zijn aangetroffen in het milieu in met name het Westland en de bloembollenstreek. De NBV zal daar waar mogelijk aandringen op een kritische analyse van de eisen tot toelating van middelen, behorende tot de groep van neonicotinen.

De veroorzaker van de bijensterfte in de winter blijft de varroamijt, naast mogelijk *Nosema ceranae* en het gebrek aan stuifmeelbronnen in de zomer. Imkers moeten tijdig de juiste voorzorgsmaatregelen nemen ter voorkoming van veel mijten in het bijenvolk.